Opcat-inspektion av Polismyndigheten, polisregion Nord, arresten Skellefteå, den 14 och 15 september 2016

Inspektionens genomförande

På uppdrag av justitieombudsmannen Cecilia Renfors genomförde föredraganden Elisabeth Sjöblom tillsammans med föredraganden Eva Fridén (protokollförare) den 14 och 15 september 2016 en föranmäld inspektion av Polismyndigheten, polisregion Nord, arresten Skellefteå.

Inspektionen inleddes med att arrestföreståndaren AA tog emot JO:s medarbetare och förevisade arrestlokalen. Dagen därpå samtalade JO:s medarbetare med tre personer ur personalen och en anhållen intagen. En översiktlig granskning gjordes av omhändertagande- och arrestantblad, tillsynsblad, avvisiteringsblad och blankett för säkerhetsbedömning. Inspektionen avslutades med en sammanfattande genomgång med AA.

Syftet med inspektionen

Inspektionen är en del av JO:s uppdrag att fullgöra de uppgifter som ankommer på ett nationellt besöksorgan enligt det fakultativa protokollet den 18 december 2002 till Förenta nationernas konvention mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning (Opcat-verksamheten). Denna verksamhet har under 2016 ett fokus på information om rättigheter till frihetsberövade.

Uttalande av JO Renfors med anledning av inspektionen

Protokollet innehåller avslutningsvis uttalanden av JO Cecilia Renfors.

Iakttagelser och upplysningar vid inspektionen

Organisation

Arresten i Skellefteå är öppen dygnet runt och har nio tillnyktringsceller och elva anhållningsceller. Årligen tas ca 900 frihetsberövade in i arresten och av dem är ca 700 personer omhändertagna med stöd av lagen om omhändertagande av berusade personer m.m. (LOB). Arresten tar också emot personer som har frihetsberövats av Tullverket.

Det finns en beroendeenhet på sjukhuset i Skellefteå. En LOB-omhändertagen kan transporteras till sjukhuset för en bedömning av om inläggning kan ske. Det finns fem vårdplatser med en vårdtid på högst ett dygn. Berusade ungdomar tar polispatrullen till sjukhuset.

Bemanning och kompetens.

Ett stationsbefäl finns på plats under vardagar kl. 6.40–14.40 och har delegation att utföra förmansprövning. Stationsbefälet är arbetsledare för arrestvakterna. Stationsbefälen har tidigare tjänstgjort som jourhavande förundersökningsledare. De har fått introduktion om regler, uppgifter och rutiner i arresten. De har också tjänstgjort en dag i arresten. Skriftliga rutiner m.m. finns i en pärm i stationsbefälets arbetsrum. Pärmarna innehåller bl.a. samarbetsavtal med väktarbolag, Polismyndighetens föreskrifter och allmänna råd om polisarrester (PMFS 2015:7, FAP 102-1) och föreskriften om förvaring av personer i polisarrest (TjF 2001:12, 102-A, uppdaterad 2009).

Arresten bemannas av polispersonal och väktare från väktarbolaget Avarn Security (tidigare G4S Security Services AB) enligt ett avtal mellan Polismyndigheten och väktarbolaget (dnr 253-A211.855/2013). Två väktare tjänstgör varje natt kl. 22.00–7.00 och en väktare tjänstgör dagligen kl. 15.00–22.00 tillsammans med stationsvakten (polispersonal). Dagtid kl. 7.00–15.00 är det stationsbefälet och stationsvakten som tjänstgör i arresten. Ensamarbete förekommer inte och det finns alltid två personer i tjänst i arresten.

Enligt avtalet har väktarbolaget arbetsgivaransvar för sin personal och ansvarar för att den har erforderlig kompetens, utbildning och erfarenhet. Samtliga 16 väktare som tjänstgör i arresten är förordnade av Polismyndigheten som arrestvakter. Ingen av dem tjänstgör som vakt vid sidan om arbetet i arresten. Många väktare har arbetat i arresten sedan samarbetsavtalet började gälla. Den senast anställda väktaren har arbetat i ca sju månader. Ledningen är mycket nöjd med väktarnas arbetsinsatser. Det finns ingen utbildningsplan men väktarna har fått utbildning av stationsbefälet om lagstiftning, säkerhet och avvisitering samt gått vid sidan av en mer erfaren arrestvakt. Arrestvakterna är obeväpnade men bär larm och telefon. Rutiner för arrestvakternas uppgifter har tagits fram av väktarbolaget (senast uppdaterade 2016-06-05) och finns i en pärm i arrestvakternas utrymme.

I arrestvakternas utrymme noterades pärmar med flera år gammal information. Arrestpersonalen visste inte vilka dokument som fortfarande var gällande.

Vid samtal med stationsbefälet kom det fram att han har förordnande som stationsbefäl sedan maj 2016. Han har fått två dagars utbildning i Umeå och två dagars utbildning lokalt.

Vid samtal med en stationsvakt kom det fram att hon hade tjänstgjort i arresten som polisaspirant. Därefter har hon inte fått någon särskild utbildning för arbe-

tet i arresten. Hon är även behjälplig i receptionen, t.ex. med telefonsamtal och anmälningsupptagning.

Vid samtal med en arrestvakt kom det fram att arrestvakterna introducerar varandra. De får ingen vidareutbildning av Polismyndigheten när nya föreskrifter börjar gälla. Före årsskiftet 2015 fanns ett inre befäl som informerade väktarna om förändringar som påverkade deras arbete. I den nya organisationen har tjänsten som inre befäl upphört och ingen ger dem information på motsvarande sätt.

I samtal med en intagen kom det fram att personalens bemötande är ganska bra, men de är stressade och har inte tid att prata.

Celler, materiella förhållanden m.m.

Celler

Anhållnings- och tillnyktringscellerna är placerade i parallella korridorer. Anhållningscellerna är standardutrustade. En anhållningscell har toalett vilket saknas i övriga celler. Utrustningen i tillnyktringscellerna består av en madrass på golvet. Fönstren har nedfällda persienner som inte går att reglera. I fyra av tillnyktringscellerna finns en brits. Dusch och toalett finns i korridorerna.

Städningen av arresten sköts av Samhall. Städning av enklare slag kan göras av arrestvakterna. Cellerna gav ett relativt välvårdat intryck.

I samtal med en arrestvakt kom det fram att anhållna tilldelas lakan. De får en tandborste och andra hygienartiklar om de själva frågar. Möjligheten att få borsta tänderna är större på eftermiddagarna, eftersom polisen har många andra arbetsuppgifter på förmiddagarna. Information om böcker och tidningar ges när en intagen verkar rastlös. Väntetiden för toalettbesök kan vara en minut eller längre beroende på om en polis behöver tillkallas. Det finns inga utbytesunderkläder i arresten på grund av smittorisk. Däremot finns det byxor att erbjuda.

En intagen uppgav att han hade fått madrass, kudde och filt, men inte erbjudits lakan och hygienartiklar. Han hade bett om att få borsta tänderna och raka sig efter ankomsten till arresten för två dagar sedan. Han hade ännu inte fått sköta sin hygien, eftersom det inte fanns personal för detta. Han hade också begärt att få rena underkläder, eftersom han hade fått problem med magen, men fått beskedet att det inte fanns underkläder i arresten.

Dubbelbeläggning

Dubbelbeläggning har inte förekommit under de senast tio åren.

Utomhusvistelse

Det finns två rastgårdar som är placerade bredvid varandra. Enligt ledningen för arresten används bara en rastgård åt gången. Varje gård är ca 15 kvadratmeter stor. Taket är täckt och golvet och två väggar är tillverkade av betong. De övriga väggarna är försedda med metallnät. En av dessa har också snedställda

lameller. Genom metallnätet och lamellerna kan marken, närliggande byggnader och himlen observeras.

Vid samtal med arrestpersonalen kom det fram att de ibland informerar intagna om att de får gå ut på rastgården. Intagna som röker brukar fråga om de får gå ut på rastgården.

Vid en översiktlig granskning av tillsynsblad noterades att dokumentation saknades om att intagna som inte röker hade erbjudits utevistelse.

Ankomsten till arresten

Förmansprövning och avvisitering

De frihetsberövade förs till det kameraövervakade arrestintaget för inskrivning. Förmansprövningen görs på plats i arrestintaget av stationsbefälet under dagtid på vardagar. Under övrig tid finns stationsbefälet i Umeå och förmansprövningen sker då på distans via videolänk. Vid distansprövningen ser och hör stationsbefälet den föredragande polisen men inte den frihetsberövade. Det är den ingripande polispatrullen som genomför avvisiteringen, med biträde av arrestvakter. Frihetsberövade kvinnor avvisiteras alltid av kvinnlig personal utan närvaro av manlig personal. BH och strumpor tas av i cellen.

Gripna och anhållna ungdomar under 18 år placeras i ett förhörsrum med öppen dörr och det är den ingripande patrullen som kontaktar vårdnadshavare och socialtjänsten. Ledningen har dock önskemål om ett tillräckligt säkert förvaringsutrymme som är anpassat för unga under 18 år utanför arrestmiljön.

Ungdomar som omhändertagits med stöd av lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) och personer som omhändertagits med stöd av lagen om vård av missbrukare i vissa fall (LVM) placeras i ett rum som är utformat för förhör med barn utanför arrestens skalskydd.

Inskrivning och säkerhetsbedömning

Enligt Polismyndighetens tidigare nämnda föreskrifter och allmänna råd ska en säkerhetsbedömning göras av varje person som tas in i en arrest (1 kap. 6 §). Bedömningen ska genomföras så snart som möjligt efter intagningen och den ska dokumenteras.

I samband med inskrivningen gör stationsbefälet en säkerhetsbedömning. Det är den ingripande polispatrullen som fyller i blanketten för säkerhetsbedömning.

Vid den översiktliga granskningen av säkerhetsbedömningsblanketter kunde konstateras att det av dessa inte gick att utläsa om stationsbefälet tagit del av säkerhetsbedömningen. I omhändertagandebladen noterades i enstaka fall att LOB-omhändertagna inte hade körts till beroendeenheten trots att de beskrevs som lugna och att motiveringen till det var att det troligtvis var fullt på beroendeenheten.

Tillsyn

Det är stationsbefälet som beslutar om tillsynsfrekvens. Gripna och anhållna ses normalt till en gång i timmen dygnet runt medan LOB-omhändertagna ses till minst var femtonde minut. Tillsyn sker oftast genom glasrutan på celldörren. Personalen kan även lysa in i cellen med en ficklampa eller knacka på rutan vid tillsyn. Om det är många intagna kan fler väktare kallas in från väktarbolaget. Tillsynen dokumenteras på tillsynsblad.

Vid en översiktlig granskning av tillsynsblad kunde det konstateras att det av dessa framgick när och av vem tillsynen hade utförts, om den frihetsberövade varit vaken eller sovit samt uppgifter om den intagnes status, såsom kroppsläge och humör.

Information om rättigheter

Skriftlig och muntlig information

Det framgår inte av föreskriften om förvaring av personer i polisarrest eller av väktarbolagets rutiner för arrestverksamheten att Polismyndighetens informationsblad om intagnas rättigheter ska ges till frihetsberövade (Information till misstänkta och frihetsberövade).

Det är stationsbefälet som har ansvaret för att information om dagliga rutiner, bl.a. utevistelse, ges till intagna. Befälet kan överlåta uppgiften till en arrestvakt. Information om dagliga rutiner lämnas muntligen av arrestpersonalen. LOB-omhändertagna får ingen skriftlig information utan informeras muntligen om anledningen till omhändertagandet. Denna information lämnas när den omhändertagne är mottaglig för information.

I samtal med stationsbefälet kom det fram att han inte kände till de ändringar i Polismyndighetens föreskrifter när det gäller skriftlig information till alla intagna som trädde i kraft i november 2015 (PMFS 2015:7, FAP 102-1).

Vid samtal med arrestpersonalen kom det fram att information om dagliga rutiner lämnas muntligt till intagna. Polismyndighetens informationsblad om intagnas rättigheter delas inte ut.

I samtal med en intagen kom det fram att han inte hade fått någon skriftlig information utöver ett papper med information om restriktioner. Han hade inte fått muntlig information om att han får gå ut på rastgården.

Vid en översiktlig granskning av handlingar noterades att det inte fanns någon dokumentation om att intagna tilldelats Polismyndighetens informationsblad om rättigheter eller att de fått information om lokala rutiner.

Information i samband med anhållande

Av 12 a § första stycket förundersökningskungörelsen framgår att den som anhålls utan dröjsmål ska få skriftlig information om sina rättigheter, bl.a. om rätten till försvarare, rätten att få del av de omständigheter som ligger till grund

för beslutet om anhållande och rätten att få en anhörig underrättad om frihetsberövandet. I andra stycket anges att informationen ska vara på ett språk som den anhållne förstår, och att han eller hon ska ha rätt att behålla den så länge frihetsberövandet består.

Det är i regel den ansvarige utredaren som underrättar den intagne om anhållningsbeslutet. I de fall den anhållne har restriktioner överlämnas ett skriftligt beslut. Om den anhållne inte talar svenska anlitas en telefontolk.

I samtal med en intagen kom det fram att han hade fått veta vad han var misstänkt för samma dag som han blev frihetsberövad.

Underrättelse till närstående

Enligt ledningen för arresten är det stationsbefälet som ansvarar för att fråga om den intagne vill att närstående ska underrättas om frihetsberövandet. Befälet kan överlåta uppgiften till någon annan i det enskilda fallet. Det finns inga rutiner för att dokumentera den intagnes inställning.

I samtal med stationsbefälet kom det fram att omhändertagna för berusning tillfrågas om de vill att närstående ska underrättas om frihetsberövandet. I regel dokumenteras inte att en anhörig har kontaktats.

Vid samtal med arrestpersonalen kom det fram att det brukar vara polispatrullen tillsammans med arrestvakten som frågar om den intagne vill att närstående ska underrättas om frihetsberövandet. De brukar inte dokumentera att frågan har ställts och inte heller om underrättelse har skett på telefon.

I samtal med en intagen kom det fram att han inte hade tillfrågats om han ville att en närstående skulle underrättas om frihetsberövandet. Han önskade att en närstående skulle underrättas om frihetsberövandet.

Vid en översiktlig granskning av handlingar noterades att det saknades dokumentation om att frihetsberövade tillfrågats om underrättelse till närstående.

Underrättelse till konsulat m.m. när utländska medborgare frihetsberövats

När en utländsk medborgare har frihetsberövats ska hemlandets konsulat underrättas om den intagne begär det (se 1 § lagen om underrättelseskyldighet m.m. när utlänningar är berövade friheten). Enligt ledningen för arresten är det den ansvarige utredaren som kontaktar konsulat när utländska medborgare har frihetsberövats. Det är oklart om dessa kontakter dokumenteras och var det i så fall sker.

Hälso- och sjukvård

Det är stationsbefälet som beslutar om sjuktransport. Akutmottagningen är öppen dygnet runt och ligger ca en och en halv kilometer från arresten. Kontakten med sjukvården fungerar mycket bra. Polispersonal som arbetar i arresten har akutsjukvårdsutbildning och får återkommande utbildning vart tredje år. Väktarna får utbildningen genom Avarn Security.

Synliga skador dokumenteras på arrestant- och omhändertagandebladet och säkerhetsbedömningsblanketten.

I samtal med en intagen kom det fram att han inte hade fått någon fråga om sin hälsa. Däremot hade han på eget initiativ redogjort för sina mediciner.

Medicinhantering

Polisen kontaktar sjukvården för att kontrollera vilka mediciner som en intagen är ordinerad. Därefter beslutar stationsbefälet att en intagen får ta de ordinerade läkemedlen. Det dokumenteras på arrestantbladet och medicinutdelning noteras på tillsynsbladet.

I samtal med en intagen kom det fram att det hade tagit ett dygn innan han hade fått sina mediciner och att han hade fått den på fel tider. Detta medförde att han hade fått besvär med magen. Han påpekade felaktigheten och därefter hade det fungerat.

Vid en översiktlig granskning av arrestantblad visade det sig att det fanns tydliga noteringar om sjukdomar, mediciner och medicinutdelning.

Incidenter

Enligt väktarbolagets rutiner för arrestbevakning ska en noggrann kontroll av arresten göras varje söndag. Vid anmärkningar ska Polismyndigheten meddelas.

Polisen har möjlighet att transportera en intagen till sjukhus eller tillkalla en läkare dygnet runt. Om en psykiatriker bedömt att en intagen kan vistas i arresten kan tillsyn ske genom sekundbevakning.

Vid samtal med stationsbefälet kom det fram att efter ett självmordsförsök i arresten i januari 2016 hölls samtal med personalen om hur liknande incidenter skulle kunna undvikas.

Avslutande genomgång

JO:s medarbetare redogjorde för iakttagelser m.m. från inspektionen. AA anförde bl.a. följande.

Bemanning och kompetens

Polismyndigheten är mitt i en omorganisation. Nuvarande stationsbefäl är förordnade för korta perioder i avvaktan på beslut om hur organisationen ska se ut. Ordningen kommer att förbättras när stationsbefälen är varaktigt tillsatta och rutiner kommit på plats.

Det finns ingen särskild lokal utbildning om arrestverksamheten för poliser, utan poliserna introducerar varandra. Det är Polismyndigheten centralt som är ansvarig för utbildningen. Poliser som arbetar i arresten följer samma rutiner som väktarna.

Information

Arrestföreståndaren har ansvaret för uppdatering av informationen i pärmarna. Han konstaterade att detta inte hade skötts.

Två gånger per år har Polismyndigheten uppföljningsmöten med väktarbolaget. När nya riktlinjer från Polismyndigheten om arrester träder i kraft ska arrestföreståndaren ta kontakt med en gruppchef på väktarbolaget. Arrestföreståndaren har inte informerat väktarbolaget om de nya bestämmelserna om skriftlig information om rättigheter till alla intagna.

Celler och materiella förhållanden

Offentliga försvarare brukar påtala brister som berör deras klienter. Det låter märkligt att en intagen inte har fått borsta tänderna.

Protokollförare vid inspektionen var Eva Fridén.

Justeras den 24 februari 2017

Gunilla Bergerén

Uttalande

Jag har tagit del av protokollet, som föranleder följande uttalanden från min sida.

Bemanning och kompetens

Det är Polismyndigheten som har ansvaret för gripna, anhållna och omhändertagna i arresten. Ansvaret innebär att myndigheten ska säkerställa att den myndighetsutövning som utövas mot frihetsberövade i alla avseenden följer de lagar och föreskrifter som gäller.

Polismyndigheten har valt att ingå ett avtal med ett bevakningsbolag som ska utföra arbetsuppgifterna i arresten Skellefteå. Enligt avtalet ansvarar bevakningsbolaget för att arrestvakterna har erforderlig kompetens. Av protokollet framgår att Polismyndigheten inte ger någon egen vidareutbildning till arrestvakterna. Det finns inte heller någon fungerande rutin för att förmedla nya föreskrifter till bevakningsbolaget i syfte att säkerställa att arrestvakterna får den utbildning och vidareutbildning som de behöver.

Jag kan mot bakgrund av de uppgifter som finns i protokollet konstatera att det finns en påtaglig risk för att de tjänstgörande arrestvakterna saknar tillräckliga kunskaper om vilka uppgifter de har. Det framgår också av protokollet att Polismyndigheten inte har någon egen skriftlig rutin om arrestvakters arbetsuppgifter. Polismyndigheten behöver vidta åtgärder som säkerställer att den som tjänstgör i arresten får den utbildning som krävs för att han eller hon ska kunna fullgöra sin uppgift. Jag kommer att hålla mig underrättad om utvecklingen.

Celler, materiella förhållanden m.

Insläpp av dagsljus under vistelse i cellen

I protokollet redogörs för den bristfälliga standarden i fråga om ljusinsläpp i anhållningscellerna. Enligt förordningen om utformningen av häktes- och polisarrester ska ett förvaringsrum vara försett med fönster så att det får tillräckligt med dagsljus. Det är angeläget att Polismyndigheten vidtar åtgärder för att öka ljusinsläppet i de celler där anhållna kan förvaras.

Hygien

Av protokollet framgår att en intagen inte hade kunnat sköta sin personliga hygien eftersom det inte fanns personal för detta. Jag vill i detta sammanhang påminna om att intagna ska bemötas med respekt för sitt människovärde och med förståelse för de särskilda svårigheter som är förenade med frihetsberövandet (se 1 kap. 4 § häkteslagen). Jag förutsätter att Polismyndigheten vidtar de åtgärder som behövs för att intagnas grundläggande behov tillgodoses.

Utomhusvistelse

Intagna ska ges möjlighet att vistas utomhus minst en timme varje dag, om det inte finns synnerliga skäl mot det (2 kap. 7 § häkteslagen). I samtal med

personal har det kommit fram att det saknas rutiner för att erbjuda alla intagna utomhusvistelse och att alla intagna inte heller har erbjudits utomhusvistelse. I de granskade tillsynsbladen saknades uppgifter om utevistelse. Jag vill stryka under vikten av att intagnas rätt till utomhusvistelse tillgodoses och att dokumentationen är fullständig.

Information till intagna

I ett beslut den 18 juni 2014 om information om rättigheter och verkställighetens innebörd till intagna i polisarrest (JO 2014/15 s. 104, dnr 2572-2013) betonade jag bl.a. angelägenheten av att det införs rutiner som innebär att intagna får del av information om sina rättigheter och verkställighetens innebörd på ett rättssäkert sätt. I detta ligger bl.a. att personer som är frihetsberövade oavsett grunden för frihetsberövandet får tillgång till information om sina rättigheter, också i skriftlig form, på ett språk som de förstår, i så nära anslutning till frihetsberövandet som möjligt. Jag påtalade också vikten av att dokumentera vidtagna åtgärder, bl.a. från kontroll- och rättssäkerhetssynpunkt.

Av 2 § häktesförordningen följer att varje intagen ska informeras om verkställighetens innebörd i anslutning till att han eller hon tas in i arrest, på ett språk som han eller hon förstår. I Polismyndighetens föreskrifter (PMFS 2015: 7, FAP 102-1) anges att alla som tas in i en arrest som huvudregel ska få skriftlig information om sina rättigheter och skyldigheter samt att det ska dokumenteras att informationen har lämnats (1 kap. 4 §).

Det framgår av protokollet att skriftlig information om rättigheter inte delas ut. Jag vill därför återigen påminna Polismyndigheten om att den har en skyldighet att skriftligt informera alla som tas in i arrest om sina rättigheter och att det av föreskrifterna numera uttryckligen framgår att informationen som huvudregel ska lämnas skriftligt. Det är inte godtagbart att arresten i Skellefteå inte har rutiner som säkerställer att föreskrifterna efterlevs. Jag förutsätter att detta åtgärdas.

Rutiner för underrättelse till närstående

Vid inspektionen kom det fram att de intagna inte alltid tillfrågas om de vill att närstående ska underrättas om frihetsberövandet och att det inte finns någon rutin som anger att detta ska göras. Jag vill därför erinra om de skyldigheter som gäller i fråga om underrättelse till intagnas närstående (se 24 kap. 21 a § rättegångsbalken, 17 a § polislagen och 3 § häktesförordningen samt bl.a. ärendena JO 2012/13 s. 165, dnr 3682-2011, och JO 2013/14 s. 222, dnr 2293-2012). Det finns också i fråga om underrättelser till närstående anledning att erinra om dokumentationskravet i Polismyndighetens föreskrifter. Jag förutsätter att man från polisens sida vidtar åtgärder för att komma till rätta också med dessa brister.

Övriga iakttagelser

Av protokollet framgår att det vid den översiktliga granskningen av omhändertagandeblad noterades att LOB-omhändertagna i enstaka fall inte hade körts till beroendeenheten trots att de beskrevs som lugna och att motiveringen till det var att det troligtvis var fullt på beroendeenheten. I dessa fall borde Polismyndigheten ha kontrollerat om det hade gått att föra över de omhändertagna till beroendeenheten.

I övrigt föranleder protokollet inte några uttalanden från min sida.

Cecilia Renfors

2017-02-27